

STM kirjaamo
kirjaamo@stm.fi

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vammaisuuden perusteella järjestettävistä erityispalveluista ja sosiaalihuoltolain muutoksesta

Sosiaali- ja terveysministeriö on 17.5.2017 antanut luonnoksen vammaisuuden perusteella järjestettävistä erityispalveluista ja sosiaalihuoltolain muutoksesta. Nähdäksemme luonnokseen liittyy vammaisten ihmisten yhdenvertaiseen kohteluun liittyviä ongelmia, joista katsomme tarpeelliseksi lausua. Keskitymme lausunnossamme luonnoksen 2 §:n 3 momentissa ehdotettuun lain soveltamisalan rajaukseen. Sen mukaan lakia ei sovellettaisi vanhuspalvelulain 3 §:n 2 kohdassa tarkoitettuun iäkkääseen henkilöön, jonka avun tai tuen tarve johtuu pääasiassa korkean iän myötä alkaneista, lisääntyneistä tai pahentuneista sairauksista tai vammoista taikka korkeaan ikään liittyvästä rappeutumisesta.

Pidämme yksilöiden yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta erittäin ongelmallisena tällaista ikään liittyvää rajausta. Se on epämääräinen ja ongelmallinen erityisesti muistisairaiden ihmisten näkökulmasta. Muistisairaudet ovat eteneviä neurologisia sairauksia eivätkä kuulu normaaliin ikääntymiseen. Kansainvälisesti yleinen käsitys on, että muistisairaajat ihmiset ovat vammaisia ja että esimerkiksi YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus koskee myös heitä. Sopimuksessa ei rajata mitään ikä-, sairaus- tai vammairyhmää oikeuksien ulkopuolelle. Päinvastoin korostetaan yhdenvertaisuutta.

Näkemyksemme mukaan ehdotus uudeksi vammaispalvelulaiksi on eri sairaus- ja vammairyhmien yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta jopa syrjintää tukeva. Lakiluonnoksen perusteluissa todetaan, ettei kategorista ikäraja asetettaisi, vaikka samalla viitataan vanhuspalvelulain hallituksen esityksen kohtaan, jossa todetaan että ”yleensä ihmisen toimintakyky heikkenee ja palvelujen tarve kasvaa merkittävästi noin 80-85 ikävuoden vaiheilla”. Perusteluista herää kysymys, asetetaanko rajaus sittenkin ikävuosiin 80-85. Nähdäksemme tämä on selkeästi lain tulkintaa ohjaava viittaus.

Lain soveltamisalan perustelut asettavat ihmiset eriarvoiseen asemaan myös saman sairaus- ja vammairyhmän sisällä. Perusteluissa mainitaan esimerkkinä tilanne, jossa 50-vuotiaan toimintakyky heikkenee sellaisesta syystä, joka on tyypillinen yli 80-vuotiailla. Hallituksen esitysluonnoksen mukaan henkilöä ei pelkästään tästä syystä voitaisi sulkea pois ehdotetun lain piiristä. Toisin sanoen työikäisenä Alzheimerin tautiin sairastuneella voisi olla yhdenvertainen oikeus vammaispalveluihin, mutta 80-vuotias suljettaisiin lain soveltamisalan ulkopuolelle.

Edelleen on vaarana, että nyt käsillä oleva lakiluonnos asettaa eri muistisairautta sairastavat ihmiset keskenään eriarvoiseen asemaan. Esityksen perusteluissa ohjataan palveluprosessissa arvioimaan sitä, mikä on normaaliin ikääntymiseen liittyvää toimintakyvyn heikkenemistä, käyttämällä vertailuryhmänä henkilön ikäryhmän tavanomaista toimintakykyä. Esityksen mukaan lähtökohtana tulisi olla sen arvioiminen, onko sairaus ja sen esiintyvyys yleinen tietyssä ikäryhmässä ja siten katsottavissa yleisesti korkeasta iästä johtuvaksi. Tästä herää huoli, miten rajausta mahdollisesti sovellettaisiin eri muistisairauksiin. Jos Alzheimerin tauti on yleisin muistisairauksista, mutta Lewyn kappale -tauti selkeästi harvinaisempi, olisiko Lewyn kappale -tautia sairastavalla mahdollisesti oikeus lain tarkoittamiin palveluihin mutta Alzheimerin tautia sairastavalla ei. Vai olisiko vastaava

oikeus vain esimerkiksi otsa-ohimolohkorappeumasta aiheutuvaa muistisairautta sairastavilla, sillä kysymyksessä olevan sairauden esiintyvyys on vain noin 5 % kaikista muistisairauksista?

Pykäläperusteluissa myös todetaan, että niissä tilanteissa, joissa yksilö jäisi vammaispalvelulain soveltamisalan ulkopuolelle, palvelut järjestettäisiin vanhuspalvelulain ja sosiaalihuoltolain mukaisesti. On nähdäksemme harhaanjohtavaa väittää, että ikääntyvät ihmiset saisivat tarvitsemansa palvelut vanhuspalvelulain nojalla. Vanhuspalvelulaissa ei säädetä konkreettisista palveluista; palvelut myönnetään sosiaalihuoltolain nojalla.

Edellä esitetyn perusteella pidämme vammaispalvelulain luonnoksen 2 §:n 3 momenttia paitsi YK:n vammaissopimuksen tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskevan 5. artiklan myös perustuslain yhdenvertaisuussäännöksen (6.2 §) ja yhdenvertaisuuslain syrjinnän kieltoa koskevan 8 §:n vastaisena. Perustuslain edellyttämää *hyväksyttävää perustetta* iän perusteella eri asemaan asettamiselle ei lakiluonnoksessa tai sen perusteluosassa ole tuotu esiin.

Suomi ratifioi YK:n vammaissopimuksen vuonna 2016. Täyttääkseen sopimuksen velvoitteet tulisi pitää huoli siitä, että suomalainen uudistuva vammaislainsäädäntö ei sulje pois muistisairaita ihmisiä eikä ikääntyviä vammaisia.

Helsingissä 29. päivänä kesäkuuta 2017

Urpo Kangas

OTT, Siviilioikeuden professori

Oikeustieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto

Liisa Nieminen

OTT, dosentti

Oikeustieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto

Anna Mäki-Petäjä-Leinonen

OTT, Vanhuusoikeuden yliopistotutkija, dosentti

Oikeustieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto

Henna Nikumaa

Sosionomi (YAMK), tohtorikoulutettava

Valtiotieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto

Tiedoksi STM/osastopäällikkö, ylijohtaja Kirsi Varhila
STM/johtaja Jaana Huhta
STM/neuvotteleva virkamies Anne-Mari Raassina
STM/hallitussihteeri Erkki Papunen
STM/hallitussihteeri Terhi Tulkki